ΑΠΟΦΑΣΗ ΤΟΥ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟΥ (τμήμα μείζονος συνθέσεως)
της 5ης Οκτωβρίου 2004*

Στην υπόθεση C-442/02,

με αντικείμενο αίτηση εκδόσεως προδικαστικής αποφάσεως δυνάμει του άρθρου 234 ΕΚ, την οποία υπέβαλε το Conseil d'État (Γαλλία), με απόφαση της 6ης Νοεμβρίου 2002, που περιήλθε στο Δικαστήριο στις 5 Δεκεμβρίου 2002, στο πλαίσιο της υποθέσεως

CaixaBank France

κατά

Ministère de l'Économie, des Finances et de l'Industrie,

παρισταμένων των:

Banque fédérale des banques populaires κ.λπ.,

* Γλώσσα διαδικασίας: η γαλλική.

ΤΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ (τμήμα μείζονος συνθέσεως),

συγκείμενο από τους B. Σκουρή, Πρόεδρο, P. Jann, C. W. A. Timmermans, C. Gulmann, J.-P. Puissochet, J. N. Cunha Rodrigues (εισηγητή), προέδρους τμήματος, και R. Schintgen, N. Colneric, S. von Bahr, R. Silva de Lapuerta και K. Lenaerts, δικαστές,

γενικός εισαγγελέας: A. Tizzano
γραμματέας: M. Múgica Arzamendi, κύρια υπάλληλος διοικήσεως,

έχοντας υπόψη την έγγραφη διαδικασία και κατόπιν της επ' ακροατηρίου συζητήσεως της 19ης Νοεμβρίου 2003,

λαμβάνοντας υπόψη τις παρατηρήσεις που υπέβαλαν:

— η CaixaBank France, εκπροσωπούμενη από τους M. Dany, avocat, και G. Castello, γενικό διευθυντή διοικήσεως,

— οι Banque fédérale des banques populaires κ.λπ., εκπροσωπούμενοι από τον A. Barav, avocat και barrister,

— η Γαλλική Δημοκρατία, εκπροσωπούμενη από τους R. Abraham, G. de Bergues, D. Petrausch και F. Alabrune,

— η Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, εκπροσωπούμενη από τη Μ. Πατακιά και τον Γ. Ζαββό,

αφού άκουσε τον γενικό εισαγγελέα που ανέπτυξε τις προτάσεις του κατά τη συνεδρίαση της 25ης Μαρτίου 2004,

εκδίδει την ακόλουθη

Απόφαση

1 Η αίτηση εκδόσεως προδικαστικής αποφάσεως αφορά την ερμηνεία του άρθρου 43 ΕΚ.

Το εθνικό νομικό πλαίσιο

2 Κατά το άρθρο L. 312-3 του γαλλικού code monétaire et financier, όπως ισχύει στην υπό κρίση υπόθεση:

«Ανεξάρτητα από οποιαδήποτε αντίθετη διάταξη, απαγορεύεται σε οποιοδήποτε πιστωτικό ίδρυμα το οποίο δέχεται κεφάλαια από το κοινό σε λογαριασμούς όψεως ή διάρκειας μικρότερης των πέντε ετών να καταβάλλει, με οποιονδήποτε τρόπο, επί των κεφαλαίων αυτών τόκους με επιτόκιο μεγαλύτερο από εκείνο που προσδιορίζεται με κανονιστική απόφαση της επιτροπής κεφαλαιαγοράς ή του υπουργού οικονομικών.»

3 Η κανονιστική απόφαση 86-13 της επιτροπής κεφαλαιαγοράς, που έχει γίνει δεκτή με απόφαση του Υπουργού Οικονομίας και Οικονομικών της 14ης Μαΐου 1986, απαγορεύει τους τοκοφόρους λογαριασμούς καταθέσεων όψεως.

4 Η ως άνω απαγόρευση ισχύει για τους λογαριασμούς όψεως σε ευρώ τους οποίους ανοίγουν κάτοικοι Γαλλίας, ανεξάρτητα από την ιθαγένειά τους.

Η διαφορά της κύριας δίκης και τα προδικαστικά ερωτήματα

5 Από τις 18 Φεβρουαρίου 2002, η CaixaBank France (στο εξής: CaixaBank), εταιρία γαλλικού δικαίου εδρεύουσα στη Γαλλία, που είναι θυγατρική της εταιρίας Caixa Holding, εταιρίας ισπανικού δικαίου εδρεύουσας στην Ισπανία, η οποία έχει την κυριότητα των μετοχών που κατέχει ο όμιλος Caixa σε πιστωτικά ιδρύματα τα οποία έχουν συσταθεί με το όνομα αυτό στην Ισπανία και σε άλλες χώρες της Ευρωπαϊκής Ενώσεως, παρέχει στο αγοραστικό κοινό τη δυνατότητα διατηρήσεως εντός της Γαλλίας λογαριασμού καταθέσεων όψεως που αποφέρει τόκο με επιτόκιο 2 % ετησίως, από ένα ελάχιστο κεφάλαιο 1 500 ευρώ. Με απόφαση της επιτροπής κεφαλαιαγοράς της 16ης Απριλίου 2002, αφενός, απαγορεύθηκε στην CaixaBank να συνάπτει με κατοίκους Γαλλίας νέες συμβάσεις αφορώσες τοκοφόρους λογαριασμούς όψεως σε ευρώ και, αφετέρου, η εταιρία αυτή υποχρεώθηκε να καταγγείλει τη σχετική ρήτρα των ήδη συναφθεισών συμβάσεων που προέβλεπαν την καταβολή τόκου για τα ποσά των λογαριασμών αυτών.

6 Η CaixaBank προσέφυγε κατά της αποφάσεως αυτής ενώπιον του Conseil d'État, το οποίο αποφάσισε να αναστείλει τη διαδικασία και να υποβάλει στο δικαστήριο τα ακόλουθα προδικαστικά ερωτήματα:

«1) Συνιστά εμπόδιο στην ελευθερία εγκαταστάσεως η επιβαλλόμενη από κράτος μέλος απαγόρευση στα νομίμως εγκατεστημένα στην ημεδαπή τραπεζικά

ιδρύματα να χορηγούν τόκο στις καταθέσεις όψεως και σε άλλα επιστρεπτέα κεφάλαια, λαμβανομένου υπόψη τού ότι η οδηγία 2000/12/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 20ής Μαρτίου 2000, δεν περιέχει συναφή ρύθμιση;

2) Σε περίπτωση καταφατικής απαντήσεως στο πρώτο ερώτημα, ποια είναι η φύση των λόγων γενικού συμφέροντος των οποίων θα μπορούσε να γίνει επίκληση για να δικαιολογηθεί ένα τέτοιο εμπόδιο;»

Επί των προδικαστικών ερωτημάτων

7 Πρέπει να σημειωθεί εκ προοιμίου ότι η οδηγία 2000/12/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 20ής Μαρτίου 2000, σχετικά με την ανάληψη και την άσκηση δραστηριότητας πιστωτικών ιδρυμάτων (ΕΕ L 126, σ. 1), δεν εφαρμόζεται σε περιπτώσεις όπως αυτή της υποθέσεως της κύριας δίκης, ιδίως καθόσον η οδηγία αυτή δεν αφορά τους περιορισμούς που επιβάλλονται στην εγκατάσταση εταιριών οι οποίες, όπως η CaixaBank, ασκούν το δικαίωμα εγκαταστάσεως εντός κράτους μέλους ως θυγατρικές πιστωτικών ιδρυμάτων εγκατεστημένων εντός άλλων κρατών μελών.

8 Με τα ερωτήματα αυτά το αιτούν δικαστήριο ερωτά στην ουσία αν το άρθρο 43 ΕΚ εμποδίζει την εφαρμογή κανονιστικής ρυθμίσεως κράτους μέλους η οποία απαγορεύει σε πιστωτικό ίδρυμα, το οποίο αποτελεί θυγατρική εταιρίας άλλου κράτους μέλους, να καταβάλλει τόκους σε λογαριασμούς όψεως τους οποίους έχουν ανοίξει σε ευρώ κάτοικοι ημεδαπής εντός του πρώτου κράτους μέλους.

9 Το προβλεπόμενο από το άρθρο 43 ΕΚ δικαίωμα εγκαταστάσεως, σε συνδυασμό με το άρθρο 48 ΕΚ, αναγνωρίζεται τόσο υπέρ των φυσικών προσώπων που έχουν την ιθαγένεια κράτους μέλους όσο και υπέρ των νομικών προσώπων υπό την έννοια του τελευταίου αυτού άρθρου. Με την επιφύλαξη των προβλεπόμενων εξαιρέσεων και προϋποθέσεων, το δικαίωμα αυτό περιλαμβάνει την ανάληψη και την άσκηση κάθε

είδους μη μισθωτών δραστηριοτήτων στο έδαφος κάθε άλλου κράτους μέλους, καθώς και τη σύσταση και τη διαχείριση εταιριών, την ίδρυση πρακτορείων, υποκαταστημάτων ή θυγατρικών (βλ, μεταξύ άλλων, την απόφαση της 11ης Μαΐου 1999, C-255/97, Pfeiffer, Συλλογή 1999, σ. I-2835, σκέψη 18).

10 Η νομική κατάσταση εταιρίας όπως η CaixaBank εμπίπτει στο κοινοτικό δίκαιο δυνάμει των διατάξεων του άρθρου 43 ΕΚ.

11 Το άρθρο 43 ΕΚ επιβάλλει την κατάργηση των περιορισμών της ελευθερίας εγκαταστάσεως. Ως τέτοιοι περιορισμοί πρέπει να θεωρούνται όλα τα μέτρα που απαγορεύουν, παρακωλύουν ή καθιστούν λιγότερο ελκυστική την άσκηση της ελευθερίας αυτής (βλ., μεταξύ άλλων, τις αποφάσεις της 30ής Νοεμβρίου 1995, C-55/94, Gebhard, Συλλογή 1995, σ. I-4165, σκέψη 37· της 1ης Φεβρουαρίου 2001, C-108/96, Mac Quen κ.λπ., Συλλογή 2001, σ. I-837, σκέψη 26, και της 17ης Οκτωβρίου 2002, C-79/01, Payroll κ.λπ., Συλλογή 2002, σ. I-8923, σκέψη 26).

12 Η απαγόρευση καταβολής τόκων σε λογαριασμούς καταθέσεων όψεως, όπως η προβλεπόμενη από τη γαλλική κανονιστική ρύθμιση, αποτελεί σημαντικό εμπόδιο για τις εταιρίες κρατών μελών άλλων εκτός της Γαλλικής Δημοκρατίας προκειμένου να ασκήσουν τις δραστηριότητές τους μέσω θυγατρικής εντός του ως άνω κράτους μέλους, εμπόδιο το οποίο επηρεάζει την πρόσβασή τους στην αγορά. Επομένως, η απαγόρευση αυτή μπορεί να χαρακτηριστεί ως περιορισμός υπό την έννοια του άρθρου 43 ΕΚ.

13 Πράγματι, η εν λόγω απαγόρευση παρεμποδίζει τα πιστωτικά ιδρύματα τα οποία είναι θυγατρικές αλλοδαπών εταιριών να συλλέγουν κεφάλαια από το κοινό, στερώντας τα από τη δυνατότητα να ανταγωνιστούν μέσω της χορηγήσεως τόκων σε λογαριασμούς καταθέσεων όψεως αποτελεσματικότερα τα παραδοσιακώς υφιστάμενα εντός του κράτους μέλους εγκαταστάσεως πιστωτικά ιδρύματα, τα οποία έχουν εκτεταμένο δίκτυο υποκαταστημάτων και, συνεπώς, έχουν μεγαλύτερη ευχέρεια έναντι των ως άνω θυγατρικών όσον αφορά τη συλλογή κεφαλαίων από το κοινό.

14 Έτσι, όταν τα αποτελούντα θυγατρικές αλλοδαπής εταιρίας πιστωτικά ιδρύματα επιδιώκουν να εισέλθουν στην αγορά κράτους μέλους, η άσκηση ανταγωνισμού μέσω του επιτοκίου των λογαριασμών καταθέσεων όψεως αποτελεί μια από τις αποτελεσματικότερες μεθόδους προς τούτο. Επομένως, η πρόσβαση των εν λόγω πιστωτικών ιδρυμάτων στην αγορά καθίσταται δυσχερέστερη εξαιτίας της απαγορεύσεως αυτής.

15 Ναι μεν η Γαλλική Κυβέρνηση δήλωσε κατά την επ' ακροατηρίου συζήτηση ότι υφίστανται παρόμοιες προς τους λογαριασμούς όψεως μορφές τραπεζικών λογαριασμών, όπως οι λογαριασμοί με προθεσμία 15 ημερών, οι οποίοι δεν καλύπτονται από την απαγόρευση χορηγήσεως τόκων και οι οποίοι έδωσαν τη δυνατότητα σε πιστωτικά ιδρύματα όπως η CaixaBank να ανταγωνιστούν τα γαλλικά πιστωτικά ιδρύματα όσον αφορά τη συλλογή κεφαλαίων από το κοινό και να αυξήσουν τα μερίδιά τους στη γαλλική αγορά, όμως η ίδια ως άνω κυβέρνηση παραδέχθηκε ότι οι λογαριασμοί αυτοί, σε αντίθεση με τους λογαριασμούς όψεως, δεν παρέχουν τη δυνατότητα χρησιμοποιήσεως τραπεζικών καρτών ή επιταγών. Επομένως, η ως άνω απαγόρευση παρεμβάλλει προσκόμματα στα πιστωτικά ιδρύματα όπως η CaixaBank όσον αφορά τη δραστηριότητα της συλλογής κεφαλαίων από το κοινό, τα οποία δεν μπορούν να παρακαμφθούν με την ύπαρξη άλλου είδους λογαριασμών, για το κεφάλαιο των οποίων είναι δυνατή η καταβολή τόκων.

16 Ο περιορισμός στην άσκηση και την ανάπτυξη των δραστηριοτήτων των ως άνω θυγατρικών που επιβάλλεται με την επίμαχη απαγόρευση καθίσταται ακόμη σημαντικότερος καθόσον δεν αμφισβητείται ότι η αποδοχή καταθέσεων από το κοινό και η χορήγηση πιστώσεων αποτελούν τις βασικές δραστηριότητες των πιστωτικών ιδρυμάτων (βλ. επ' αυτού ιδίως το άρθρο 1, σημείο 1, και το παράρτημα I της οδηγίας 2000/12).

17 Από πάγια νομολογία προκύπτει ότι, οσάκις ένα τέτοιο μέτρο εφαρμόζεται, όπως στην υπόθεση της κύριας δίκης, σε κάθε άτομο ή σε κάθε επιχείρηση που ασκεί δραστηριότητες στο έδαφος του κράτους μέλους υποδοχής, το μέτρο αυτό μπορεί να δικαιολογείται όταν ικανοποιεί επιτακτικές ανάγκες γενικού συμφέροντος, στο μέτρο που είναι κατάλληλο για την επίτευξη του επιδιωκόμενου σκοπού και δεν υπερβαίνει τα αναγκαία για την επίτευξη του σκοπού αυτού όρια (βλ., μεταξύ άλλων, τις αποφάσεις της 4ης Ιουλίου 2000, C-424/97, Haim, σκέψη 57· Mac Quen κ.λπ., προαναφερθείσα, σκέψη 26, και της 15ης Ιανουαρίου 2002, C-439/99, Επιτροπή κατά Ιταλίας, Συλλογή 2002, σ. I-305, σκέψη 23).

18 Επομένως, πρέπει να ερευνηθεί αν οι αιτιολογίες που επικαλείται η Γαλλική Κυβέρνηση αντιστοιχούν προς τα κριτήρια αυτά.

19 Προς δικαιολόγηση του περιορισμού στην ελευθερία εγκαταστάσεως ο οποίος προκύπτει από την επίμαχη διάταξη η Γαλλική Κυβέρνηση επικαλέσθηκε τόσο την προστασία των καταναλωτών όσο και την προώθηση της μεσοπρόθεσμης και μακροπρόθεσμης αποταμιεύσεως.

20 Καταρχάς, η επίμαχη στην κύρια δίκη απαγόρευση είναι απαραίτητη για τη διατήρηση της δωρεάν παροχής βασικών τραπεζικών υπηρεσιών. Η παροχή τόκων σε λογαριασμούς καταθέσεων όψεως θα επιβάρυνε ουσιωδώς τα έξοδα εκμεταλλεύσεως που φέρουν οι τράπεζες, για την αντιστάθμιση των οποίων θα έπρεπε να υπάρξει αύξηση των σχετικών τιμολογίων και να προβλεφθεί η χρέωση διαφόρων τραπεζικών υπηρεσιών οι οποίες παρέχονται μέχρι σήμερα δωρεάν, μεταξύ των οποίων, ειδικότερα, η έκδοση επιταγών.

21 Πρέπει ωστόσο να σημειωθεί ότι ναι μεν η προστασία των καταναλωτών περιλαμβάνεται μεταξύ των επιτακτικών αναγκών που μπορούν να δικαιολογήσουν περιορισμούς μιας εγγυημένης από τη Συνθήκη ΕΚ θεμελιώδους ελευθερίας, όμως, η επίμαχη στην κύρια δίκη απαγόρευση, και αν ακόμα υποτεθεί ότι έχει σε τελική ανάλυση ορισμένα πλεονεκτήματα για τον καταναλωτή, συνιστά μέτρο το οποίο υπερβαίνει το όριο που είναι αναγκαίο για την επίτευξη του σκοπού αυτού.

22 Πράγματι, και αν ακόμα υποτεθεί ότι η άρση της απαγορεύσεως χορηγήσεως τόκων σε λογαριασμούς καταθέσεων όψεως επιφέρει αναπόφευκτα έναντι του καταναλωτή αύξηση του κόστους βασικών τραπεζικών υπηρεσιών ή τη χρέωση της εκδόσεως επιταγών, θα μπορούσε να προβλεφθεί, μεταξύ άλλων, η δυνατότητα του καταναλωτή να επιλέξει είτε έναν μη τοκοφόρο λογαριασμό όψεως και τη διατήρηση της δωρεάν παροχής ορισμένων βασικών τραπεζικών υπηρεσιών είτε έναν τοκοφόρο λογαριασμό όψεως και τη δυνατότητα του πιστωτικού ιδρύματος να ζητεί την καταβολή του αντιτίμου ορισμένων τραπεζικών υπηρεσιών οι οποίες παρέχονταν μέχρι τότε δωρεάν, όπως είναι η έκδοση επιταγών.

23 Όσον αφορά το ενδιαφέρον που επιδεικνύουν οι γαλλικές αρχές για να ενθαρρύνουν τη μακροπρόθεσμη αποταμίευση, πρέπει να σημειωθεί ότι, ναι μεν η απαγόρευση των τοκοφόρων λογαριασμών όψεως είναι ασφαλώς ικανή να προωθήσει τη μεσοπρόθεσμη και μακροπρόθεσμη αποταμίευση, το μέτρο αυτό όμως υπερβαίνει το όριο που είναι αναγκαίο για την επίτευξη του σκοπού αυτού.

24 Λαμβανομένων υπόψη των ανωτέρω σκέψεων, στα προδικαστικά ερωτήματα πρέπει να δοθεί η απάντηση ότι το άρθρο 43 ΕΚ εμποδίζει την εφαρμογή κανονιστικής ρυθμίσεως κράτους μέλους η οποία απαγορεύει σε πιστωτικό ίδρυμα, το οποίο αποτελεί θυγατρική εταιρίας άλλου κράτους μέλους, να καταβάλλει τόκους σε λογαριασμούς όψεως σε ευρώ τους οποίους ανοίγουν κάτοικοι ημεδαπής εντός του πρώτου κράτους μέλους.

Επί των δικαστικών εξόδων

25 Δεδομένου ότι η παρούσα διαδικασία έχει ως προς τους διαδίκους της κύριας δίκης τον χαρακτήρα παρεμπίπτοντος που ανέκυψε ενώπιον του εθνικού δικαστηρίου, σ' αυτό εναπόκειται να αποφανθεί επί των δικαστικών εξόδων. Τα έξοδα στα οποία υποβλήθηκαν όσοι κατέθεσαν παρατηρήσεις στο Δικαστήριο, πλην των ως άνω διαδίκων, δεν αποδίδονται.

Για τους λόγους αυτούς, το Δικαστήριο (τμήμα μείζονος συνθέσεως) αποφαίνεται:

Το άρθρο 43 ΕΚ εμποδίζει την εφαρμογή κανονιστικής ρυθμίσεως κράτους μέλους η οποία απαγορεύει σε πιστωτικό ίδρυμα, το οποίο αποτελεί θυγατρική εταιρίας άλλου κράτους μέλους, να καταβάλλει τόκους σε λογαριασμούς όψεως σε ευρώ τους οποίους ανοίγουν κάτοικοι ημεδαπής εντός του πρώτου κράτους μέλους.

(υπογραφές)